

Природа і людина у драмі-феєрії Лесі Українки "Лісова пісня"

Наталія Бондаренко,

вчитель української мови і літератури
Канівської гімназії імені І.Я. Франка

Мета: поглибити поняття про художній образ; формувати навички аналізу літературного образу; дослідити неоромантизм як літературний напрям на основі твору "Лісова пісня", художні особливості драми-феєрії; удосконалити навички роботи в групах; розвивати вміння працювати з текстом твору; виховувати в учнів почуття прекрасного, любов до природи та бережне ставлення до неї, прагнення до творчої самореалізації особистості.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: текст твору, портрет Лесі Українки, картки-завдання для груп, ілюстрації до драми-феєрії "Лісова пісня", фонозапис.

Епіграф уроку: *Сильніше за любов злота горить,
Сильніше за красу вражає бридь,
Але життя росте лишень з любові,
Лишень краса людей навчає жить!*

Д. Павличко

Хід уроку

I. Підготовка до сприйняття навчальної теми

Вступне слово вчителя. "Україно! Красо моя, туго моя нероздільна. Обізвися, рідна! Я чую твій голос... Чуєш-бо, Нене? Це я дочка твоя, Леся, що нареклася ім'ям твоїм священним. У найскрутніші хвилини, коли життя обертається мені лише мукою, я кличу тебе... — і мені робиться легше. Де б я не була, якою б красою не милувалася, — твоя краса ніколи не блідла в моїх очах... Я твоя, тобою народжена, твоїм молоком випоєна, твоїми піснями, словом твоїм невмирущим наснажена... Хочеш — пісню зложу в твою честь, ясну, голосну та барвисту. Вкладу в неї все, чим багаті мої серце і думка... І назву знаєш як? Лісовою піснею..."

Микола Олійник "Дочка Прометей"

І справді склала пісню. "Лісова пісня" — прекрасна казка про любов і зраду, про силу водяну і лісову. Вона приваблює людей глибоким філософським змістом, закликком до гармонії буття, до миру з власною душею.

II. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок

1. Бесіда з учнями.

- Пригадайте, коли було написано "Лісову пісню".
- Чи легко дався цей твір авторові?
- Що покладено в основу твору?
- Чому твір називається драмою-феєрією?
- Які ознаки драматичної поеми як жанру ви можете ви-значити в "Лісовій пісні"?
- Які проблеми порушила Леся Українка в цьому творі?

2. Завдання на картках:

1. Драматична поема — це...
2. Драматичній поемі властиві такі ознаки...
3. Леся Українка писала такі драматичні поеми...
4. Основою "Лісової пісні" стали спогади...
5. Твір складається з...
6. До світу міфологічних істот належать...
7. До світу людей ...

III. Оголошення теми, епіграфа уроку

IV. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Леся Українка в "Лісовій пісні" склала нечуваної сили і краси "гімн вільній людині". Для того, щоб донести до читача свій задум, вона створила систему образів, у які вклала свої думки, поривання. Наше завдання сьогодні: поглибити поняття про художній образ, учитись аналізувати літературні образи, дослідити неоромантизм як літературний напрям на основі твору "Лісова пісня".

V. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Бесіда з учнями.

З перших рядків "Лісової пісні" ми потрапляємо в царство

фольклорних образів. Це і Русалка, і Водяник, і Той, що греблі рве та інші.

— Як живуть ці міфологічні істоти? (*Вони живуть своїм життям. Їхні взаємини нагадують людські стосунки.*)

— Чим вони відрізняються від людей? (*Між ними немає розбрату. Хоч і протилежні сили, але вони живуть у гармонії, складають єдине ціле.*)

— Чому міфологічні образи досягають єдності? (*Підпорядковані єдиній істині — законам буття.*)

— Чому не можуть так жити люди? (*Люди могли б жити так, аби не труїли свої душі злом і цим не порушували гармонію існування.*)

2. Дослідницька робота учнів.

— Як у творі розкривається проблема людини і природи?

Це питання досліджували юні фольклористи.

Учень. Ми дійшли висновку, що Леся Українка своїми душевними настроями нерозривно була зв'язана з природою. Природу авторка змальовує живою. Лукаш каже: "Я думав, дерево німе, та й годі", а Мавка йому відповідає: "Німого в лісі в нас нема нічого". Бачимо, що все навкруги радіє, співає, веселиться. Так, наприклад, співають дерева, розмовляють квіти. Усіх охоплює, здається, спільна радість життя. Мавка промовляє: "Весна ще так ніколи не співала, як от тепер..."

Тут ми зустрічаємося і з Лісовиком, потерчатами.

У природі живуть також демонічні сили, які не скорилися божественному духу. Це і Водяник — дід з довгою бородою, господар річок, озер, риби. Він любить робити збитки людям. Дядько Лев каже: "Той клятий Водяник! Ще трохи — затопив би!" Перелесник — це злий дух, летюча зірка. Він молодий і пристрасний, гарний. Хоча й існують негативні образи в природі, але увесь світ, оскільки він причетний до доброго начала, наповнений невидимою божественною благодаттю. І коли б по-справжньому відкрились очі людини, вона побачила б цю присутність всюди. Природа безсмертна. Дядько Лев каже: "Що лісове, то непогане, сестро, — усякі скарби з лісу йдуть..."

Людина, на жаль, розриває цей зв'язок з природою. Так, наприклад, мати Лукашева переконливо і лукаво говорить: "Та що ж, принаджуй ту погань лісову, то ще діждешся колись добра!"

Учениця.

І як підсумок нашої роботи — ці два малюнки.

Перший — "Природа до приходу людини" і другий — "Після..." На першому малюнку бачимо старезний густий предковий ліс на Волині. Посеред лісу простора галявина з плакучою березою і престарим дубом. Видніється тиходе, вкрите ряскою і лататтям озеро. Місцина дика, таємнича, сповнена задумливої поліської краси.

А вже на другому малюнку бачимо вирубаний ліс. На галявині збудовано хату, засаджено городець. На березі сушиться хустя, на кущах — горшки. Трава викошена. По лісі калатають клокічки — десь пасеться худоба. Отже, людина порушила природну ідилію і все підлаштувала під себе.

Змалювати це словесно ми спробували за допомогою сенкана.

ліс

живий, казковий

об'єднує всіх навколо себе

усоблення вічності, сили, таїни

здоров'я

ліс

полісильний, змучений

зазнав важкого поневіряння

душа стогне, обливається слізьми

хвороба

Пам'ятаймо: природа облагороджує людину і наповнює нас добром. Любімо й бережімо матінку-природу!

Учитель. Простежимо, як у творі представлений світ природи і світ людей.

Звернімо увагу на сцену пробудження Мавки і зустріч її з Лукашем.

Інсценізація уривка твору "Зустріч Мавки з Лукашем". Запитання до учнів.

— Які скарби своєї душі розкриває Лукаш?

Друга група учнів працювала над проблемним запитанням:

Як через образ Мавки письменниця розкрила мрію про ідеальну людину, утвердила думку, що людина — творець краси?

Учень. Для Мавки воля, життя, природа — нероздільні. "Ну як-таки, щоб воля та — пропала? Се так колись і вітер пропадає!" — дивується Мавка.

Вона дорожить усім, що її оточує, просить, щоб не різали сире дерево, бо воно живе. Отже, Мавка перебуває в повній гармонії з природою. Коли Мавка потрапляє до людей, то не порушує цієї гармонії. Вона працює любно. Читаємо: як Мавка "глядить корів, то більш дають набілу", нивка родить гарно, як ніколи до того; лісова красуня розумно користується дарами лісу; на подвір'я, яке "умаяла квітками... — любо подивитись!"

Але в Лукашеві сімі Мавка зіткнулася з грубістю, черствістю, егоїзмом.

Отже, Мавка — це образ животворний, чаруючий і ясний, як мрія.

Бесіда за запитаннями вчителя.

— Чи зневірилася Мавка?

(Так, але вона воскресає для боротьби за щастя, за кохання, за добро, за красу людської душі своєї і торжество правди.)

— Якими фразеологізмами виразнюються ці думки?

("Не зневажай душі своєї цвіту", "Смутно, що не можеш своїм життям до себе дорівнятись", "Що ж, хіба крові не варта краса?", "Ні! Я жива! Я буду вічно жити! Я в серці маю те, що не вмирає".)

— Як вона захищає своє кохання?

(Добротою, ніжністю, виявляє терплячість, стриманість. На грубості Лукашевої матері відповідає лагідно і покірно. Вона не тільки не мстить, а навіть не пускає злиднів до хати Лукаша.)

— Що живить кохання Мавки?

(Не пристрасть, як у Перелесника, а взаємне розуміння вищого духовного життя. Мавка: "Бач, я тебе за те люблю найбільше, чого ти сам в собі не розумієш...")

— Чи можна твердити, що у Мавки було романтичне кохання до Лукаша? Яке значення такого кохання в житті людини?

— Що для тебе означає "любити"?

— Як пояснює Біблія поняття "любов"?

— Як розкривається проблема свободи і обов'язку через образ Мавки?

(Турбота про Лукаша, щоб він міг "своїм життям до себе дорівнятись", дотримуватись обов'язків, бо воля без уособлення обов'язку — ніщо.)

— Чи можна отожднювати образ Мавки з самою Лесею Українкою?

(Так. Зміст почуттів Мавки і устремління — це кодекс життя самої поетеси. Мавка гине фізично, але залишається її пісня про волю. Отже, людина смертна, а її потяг до щастя, гармонії невмирущий.)

Учитель. Такою була і Леся Українка. Вона писала:

*Хто не жив посеред бурі,
Той ціни не знає силі,
Той не знає, як людині
Боротьба і праця милі.*

Звіт третьої групи учнів.

Учень. Ми з'ясували, які проблеми порушує Леся Українка, змальовуючи образ Лукаша. Шляхи дослідження: психологічний аналіз духовного світу героя, його характеру, саморозвитку.

В його очах "ще є щось дитяче". Ця художня деталь вказує на безпосередню, природну, щирі, довірливу, без лукавства і лицемірства сутність Лукаша. Хлопець захопився красою Мавки. Він і сам здатний творити красу, та ще й відчуває в собі сили захистити її. Але людські клопоти з'їдають усі почуття Лукаша. Він стає лицеміром і корисливим чоловіком.

Отже, основна проблема твору — людина і суспільні умови. Є й інші проблеми, які порушує Леся Українка і які стосуються особистості Лукаша:

- покликання людини;
- сенс життя;

- сімейне щастя і любов;
- добро і зло, гідність і безчестя;
- свобода і неволя.

Бесіда за запитаннями вчителя.

— Як ви думаєте, чи зрадив Лукаш Мавку? А Килину? *(Мавку зрадив, а Килину — ні, бо він її не любив.)*

— Чи щасливий Лукаш у сімейному житті?

— Хто винен у його нещасті? В чому трагедія Лукаша?

(Людські клопоти, породжені віками невільницького життя, пороками).

— Як передає автор переживання героя з допомогою сил природи?

(У З дії читаємо: "Виття протягле, дике — це крик згубленої Лукашевої душі". Лукаш зрадив не тільки Мавку, а й самого себе, усе те, що було в ньому благородне.)

— Чи кається Лукаш? Прочитайте слова-покаяння Лукаша.

— Як зображений Лукаш в останній сцені?

(Перемога торжества краси в душі Лукаша.)

Учитель. Життя розтопало прекрасне кохання Мавки і Лукаша.

— Чи можемо стверджувати, що жертвами стали й антиподи позитивних героїв — матір Лукаша і Килина?

Повідомлення четвертої групи учнів.

Учень. Ми міркували над питанням: *Як письменниця розкриває в образах матері Лукаша й Килини духовне зубожіння, дисгармонію з природою?*

Мета дослідження: розкрити грубість, лицемірство, спотворене уявлення про працю.

Лукашева мати — рідна сестра Лева. Для неї щастя — це власність. У матері почуття краси заглушене думкою про шматок хліба. Вона далека від розуміння краси душі. Не сприймає Мавки, не вдячна їй, синові дорікає за музикування, бо від цього страждає робота. Матір не влаштовує й те, що Мавка прикрасила хату квітами, а значить, жінка позбавлена естетичного смаку, почуття прекрасного. З часом вона прокидає й Килину.

Килина — нещасна жінка, вдова з двома дітьми. Піклувалася, насамперед, про матеріальні статки для дітей і в цій погоні розгубила свої духовні скарби.

Учитель. Чому люди стають рабами свого життя, а не творцями його? Чи простежуємо в наш час духовне зубожіння людей?

VI. Узагальнення вивченого матеріалу

Учитель. Назвіть ознаки неоромантизму в драмі-феєрії "Лісова пісня".

Запишіть у зошити.

1. Виразність суспільних ідеалів.
2. Прагнення до визволення особистості.
3. Гармонія ідеалу з життєвою правдою.
4. Кожен персонаж має вагоме значення у житті.
5. Наявність гострого конфлікту між добром і злом, віра в перемогу кращого.)

Учитель. Леся Українка писала: "Справжній новоромантизм зневажає не самий натовп, а той рабський дух, який змушує людину добровільно зачислити себе до натовпу..."

"Мікрофон". Стисло і влучно спробуйте дати відповіді на запитання:

— Що я найбільше ціную в особі чоловіка?

— Що найбільше ціную в особі жінки?

Підсумок уроку.

(Звучить останній монолог Мавки.)

— Чим сповнені ці слова?

— Хто переможець у творі?

— Мавка — це уособлення якої людини?

Учитель. Бажаю вам, дорогі старшокласники, щоб і ви берегли в душі іскру любові і пам'ятали слова Дмитра Павличка:

*Сильніше за любов злоба горить,
Сильніше за красу вражає брідь,
Але життя росте лишень з любові,
Лишень краса людей навчає жить!*

Минуло 100 років від дня виходу в світ драми-феєрії "Лісова пісня". Але проблеми, порушені у творі, вічні. Таким є і невмирущий образ Лесі Українки. Недаремно Іван Франко писав: "Від часу Шевченкового "Поховайте та вставайте" Українка не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сії слабосилої, хорої дівчини".

VII. Домашнє завдання: написати твір на тему "Я і природа".